

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 351: 379.85 (477)

Ачкасова С.А.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління фінансовими послугами
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

Мамедова Е.Р.
*аспірант кафедри управління фінансовими послугами
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

Осадча С.С.
*студентка фінансового факультету
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРА ЗА УЧАСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

MANAGEMENT OF THE DEVELOPMENT OF A TOURISTIC CLUSTER AT THE PARTICIPATION OF INSURANCE COMPANIES

АНОТАЦІЯ

У статті доведено доцільність формування та застосування кластерних ініціатив для поліпшення конкурентоспроможності туристичної сфери з використанням SWOT-аналізу. Обґрунтовано процес стратегічного управління розвитком туристичної сфери за кластерним підходом за участі страхових компаній. Розроблено модель стратегічного управління сталим розвитком туризму. Визначено пріоритетні заходи для позитивного впливу на стимулювання комплексного розвитку туристичної галузі України та його конкурентоспроможності в межах кластерного підходу.

Ключові слова: кластер, туристичний кластер, страхова компанія, туризм, конкурентоспроможність, SWOT-аналіз.

АННОТАЦІЯ

В статье доказана целесообразность формирования и применения кластерных инициатив для улучшения конкурентоспособности туристической сферы с использованием SWOT-анализа. Обоснован процесс стратегического управления развитием туристической сферы в пределах кластерного подхода при участии страховых компаний. Разработана модель стратегического управления устойчивым развитием туризма. Определены приоритетные мероприятия, внедрение которых положительно скажется на стимулировании комплексного развития туристической отрасли Украины и его конкурентоспособности в рамках кластерного подхода.

Ключевые слова: кластер, туристический кластер, страховая компания, туризм, конкурентоспособность, SWOT-анализ.

ANNOTATION

In the article the expediency of forming and applying cluster initiatives for improving the competitiveness of the tourism sector using SWOT analysis is proved. The process of strategic management of development of the tourist sphere within the cluster approach with the participation of insurance companies is justified. A model of strategic management of sustainable tourism development has been developed. Priority measures have been identified, the implementation of which will positively affect the promotion of the integrated development of the tourism industry of Ukraine and its competitiveness within the cluster approach.

Keywords: cluster, tourist cluster, insurance company, tourism, competitiveness, SWOT-analysis.

Постановка проблеми. Сфера туризму пов'язана з діяльністю більш ніж 50 галузей, її розвиток сприяє підвищенню рівня зайнятості, диверсифікації національної економіки, збереженню і розвитку культурного потенціалу, збереженню екологічно безпечного навколишнього природного середовища, а також підвищує рівень інноваційності національної економіки, сприяє гармонізації відносин між різними країнами. Так, у Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 р., схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 168 р [9] зазначено, що Україна має всі умови для належного розвитку економіки за рахунок туризму, проте суттєво відстає від провідних держав світу за рівнем розвитку туристичної інфраструктури та якості туристичних послуг.

У сучасній економіці туризм має стратегічне значення для розвитку економіки кожної держави, оскільки з ним пов'язані готельне господарство, будівництво, харчова промисловість, сільське господарство, галузі легкої промисловості [10]. Тому туристичну галузь потрібно підтримувати, розвивати як на місцевому, так і на державному рівні. Туризм є важливим фактором забезпечення економічного зростання країни загалом та її регіонів зокрема. Експерти відзначають постійне зростання його ролі в структурі глобальної економіки [8]. Однак сектор туризму залишається одним із найменш досліджених у світовій економіці, а тому вивчення можливостей і досвіду впровадження туристичного кластера є перспективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цій проблематиці приділили значну увагу багато провідних вітчизняних і зарубіжних економістів, серед яких: Н. Внукова [1], Л. Гонтаржевська [2], Ю. Ковальова [4], О. Кривешко [5], М. Портер [7], Ю. Самойлов [8], Ю. Тимчишин-Чемерис [10], Ю. Яворський [12], Т. Ткаченко [11] та ін.

Американський економіст М. Портер, який вважається засновком кластерної теорії, визначає, що кластер є групою географічно суміжних та взаємопов'язаних підприємств й організацій, що функціонують у певній галузі, взаємодоповнюють і забезпечують постійне зростання кластера у цілому [7].

Мета статті полягає в обґрунтуванні підходів до управління розвитком туристичного кластера за участі страхових компаній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кластери тривалий час застосовуються у світовій економічній практиці та довели свою ефективність. Запровадження кластерного підходу для забезпечення ефективного інноваційного розвитку територій з успіхом здійснюється в країнах Європи, США та Японії. Ефективний досвід створення та функціонування кластерів має Німеччина. Всесвітньо відомими є три найбільші її кластери у містах: Гамбург, Мюнхен та Дрезден, що забезпечують ефективний розвиток відповідних адміністративних одиниць. Ці територіальні одиниці Німеччини є великими промисловими та науковими центрами з розгалуженою інфраструктурою, де мешкає значна кількість населення [4].

Досвід застосування кластерних моделей розвитку територій у різних країнах довів необхідність активної ролі державних та місцевих органів влади в процесі кластеризації економіки. Держава в особі різних державних органів влади здійснює підтримку кластерних угруповань, у тому числі й фінансову.

Створення кластерних мереж дає змогу підвищити рівень конкурентоспроможності регіонів, які входять у кластер, забезпечити робочими місцями населення, у тому числі висококваліфікованих кадрів, збільшити податкові надходження до бюджету.

До складу інноваційно-технологічних кластерів входять науково-дослідні організації, під-

приємства малого та середнього бізнесу, центри трансферу технологій, які мають забезпечувати надання більш широкого доступу до вироблених інновацій таким суб'єктам, що можуть здійснити їх апробацію, вдосконалення та забезпечити розповсюдження отриманих досягнень. Вони можуть бути як державними чи комунальними, так і приватними. Прикладами ефективного функціонування кластерів є залучення до них наукових установ, що здійснюють розроблення інновацій, а також страхових компаній, які надають послуги страхування, зокрема в туристичній сфері [12].

Світові тенденції посилюють необхідність якісного та професійного підходу до надання страхових послуг у туристичній індустрії з огляду на сталий розвиток даного ринку, що потребує тісної співпраці страховиків і туристичних компаній.

Стан ринку туристичного страхування у країні впливає як мінімум на дві галузі економіки: страхування, визначаючи обсяги надходжень страхових платежів від даного виду страхування, та міжнародний туризм, виступаючи однією з основних умов можливості виїзду особи за кордон з урахуванням мінімальних вимог до наявності страхового полісу.

Наведені Державною службою статистики України дані дають можливість визначити тенденції розвитку національної туристичної галузі (рис. 1) [6].

Так, згідно з рис. 1, найбільша чисельність іноземних туристів, які відвідали Україну за 2010–2016 рр., була у 2013 р. та дорівнювала 24 671,2 тис. осіб. У 2014 р. частка іноземних туристів зменшилася на 48,5% порівняно з попереднім роком та становила 12 711,5 тис. осіб. Чисельність громадян, які виїжджали за кордон у 2014 р., скоротилася на 5,6% порівняно з 2013 р., що вплинуло на зменшення загальної чисельності туристів, яких обслуговували національні туроператори, з 3,4 млн. у 2013 р. до 2,4 млн. осіб у 2014 р., або на 30%.

З 2016 р. ситуація поліпшилася: кількість іноземних туристів, які відвідали Україну, становила 13 333,1 тис. осіб, що на 7,3% більше, ніж у попередньому році. При цьому кількість громадян, які виїжджали за кордон, теж зросла та перевищила рівень 2013 р.

На рис. 2 наведено країни, до яких у 2016 р. туристи з України виїжджали з метою туризму [6].

Рис. 1. Туристичні потоки України

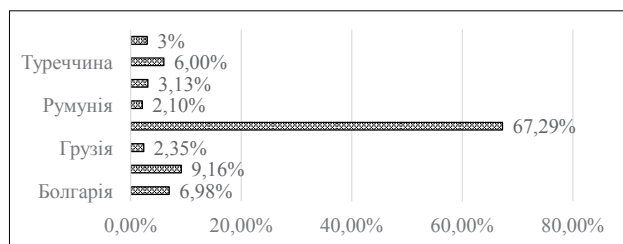

Рис. 2. Країни, що відвідали туристи з України в 2016 р.

Так, згідно з рис. 2, туристи з України в 2016 р. найбільше виїжджали до Польщі – 67,29%, Білорусії (9,16%), з якими країна має транскордонне співробітництво, та до Болгарії (6,98%). Це свідчить про те, що туристи з України вибирають країни для відпочинку з огляду на такі обставини, як кліматичні умови, комфорт, грошова економія та безпека (де необхідне страхове забезпечення).

В умовах зростання динаміки туристичних потоків між країнами, появи нових видів туризму та посилення вимог до якості туристичних послуг і безпеки туризму наявність ефективного страхового ринку, що забезпечує механізми покриття майнових та інших утрат туристів і суб'єктів туристичної діяльності, стає визначальною передумовою участі кожної країни в міжнародному туризмі.

Таким чином, взаємодія органів управління з туристичною сферою на державному, регіональному та місцевому рівнях повинна проводитися через туристичних операторів, які працюють із надійними страховими компаніями, які допомагають підібрати оптимальні програми страхування.

Кластерна модель розвитку туризму є особливо актуальною, а визначення ролі й місця страхової компанії у забезпеченні становлення туристичних кластерів потребує обґрунтування. Своєю чергою, установлення системи зв'язків усередині кластеру між його учасниками дасть змогу підвищити конкурентоспроможність учасників, які входять у кластер, та загальний розвиток туризму в Україні.

У рамках створення і розвитку туристичних кластерів стратегічне управління може

бути організовано як процес, який наведено на рис. 3 [3; 4; 12].

Як видно з рис. 3, процес стратегічного управління розвитком туристичної сфери в межах кластерного підходу має п'ять етапів, головною метою яких є забезпечення стійкого розвитку регіонального туризму в умовах мінливого зовнішнього середовища. Таким чином, кластерна організація дає змогу досягти максимальної ефективності функціонування всіх його суб'єктів, оскільки вони об'єднані одною загальною метою, мають спільні зв'язки, доступ до ринку матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, інформаційних каналів, а також ринку збуту продукції чи послуг.

У табл. 1 представлено результати використання SWOT-аналізу для аналізу конкурентоспроможності туристичного кластера за джерелами [2; 11].

Результати SWOT-аналізу дають змогу стверджувати, що сильні сторони туристичних кластерів надають можливості для їхнього розвитку, які сприятимуть усуненню загроз, а сильні сторони учасників кластера дадуть змогу подолати їх слабкості та розвивати туристичну сферу.

Для досягнення синергетичного ефекту та підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери і кожного учасника туристичного кластера необхідне розроблення: єдиної концепції функціонування туристичного комплексу; єдиної стратегії розвитку; єдиної маркетингової політики; єдиних стандартів якості надання послуг споживачам. Авторами запропонована модель заходів для сталого регіонального розвитку туризму на основі кластерного підходу

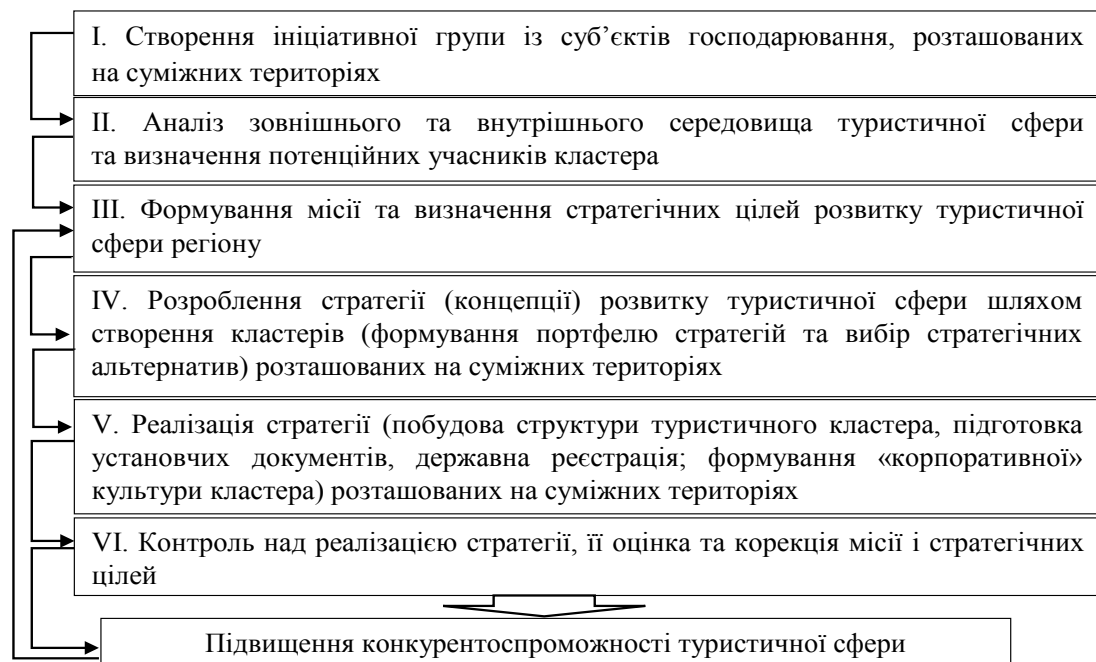

Рис. 3. Процес стратегічного управління розвитком туристичної сфери в межах кластерного підходу

Таблиця 1

Аналіз конкурентоспроможності туристичного кластера

Сильні сторони	Можливості
<p>Прийняття учасниками кластера єдиних умов, за якими вони готові будувати свої довгострокові взаємини. Стабільна господарська діяльність учасників кластера. Взаємини між окремими учасникам кластера організаційно регулюються.</p>	<p>Розвиток туристичної інфраструктури. Розроблення законопроектів щодо запровадження інституту саморегульвних організацій у сфері туризму. Впровадження міжнародної системи якості послуг. Розроблення нових видів турів. Реалізація регіональних програм із розвитку дорожньої та придорожньої інфраструктури. Створення та ведення на іноземних мовах туристичного веб-порталу Visit Ukraine.</p>
Слабкі сторони	Загрози
<p>Неякісні дороги. Відсутність каталогів, топографічних карт і детальних путівників з описом об'єктів сільського туризму і переліком можливих послуг. Низька якість туристичних послуг та їх невідповідність вимогам зарубіжних туристів. Недостатня підтримка туристичної сфери з боку держави. Нестабільний рівень сервісу. Зношення матеріально-технічної бази туристичних підприємств.</p>	<p>Відсутність нормативно-правової бази та політичної стабільності в країні. Низька купівельна спроможність населення. Погіршення у зарубіжних споживачів іміджу України як туристичної території з якісним сервісом і безпечними умовами туризму через негативні зовнішньополітичні події. Неорганізованість учасників туристичного кластера. Незацікавленість інвесторів. Проблема безпеки туристів.</p>

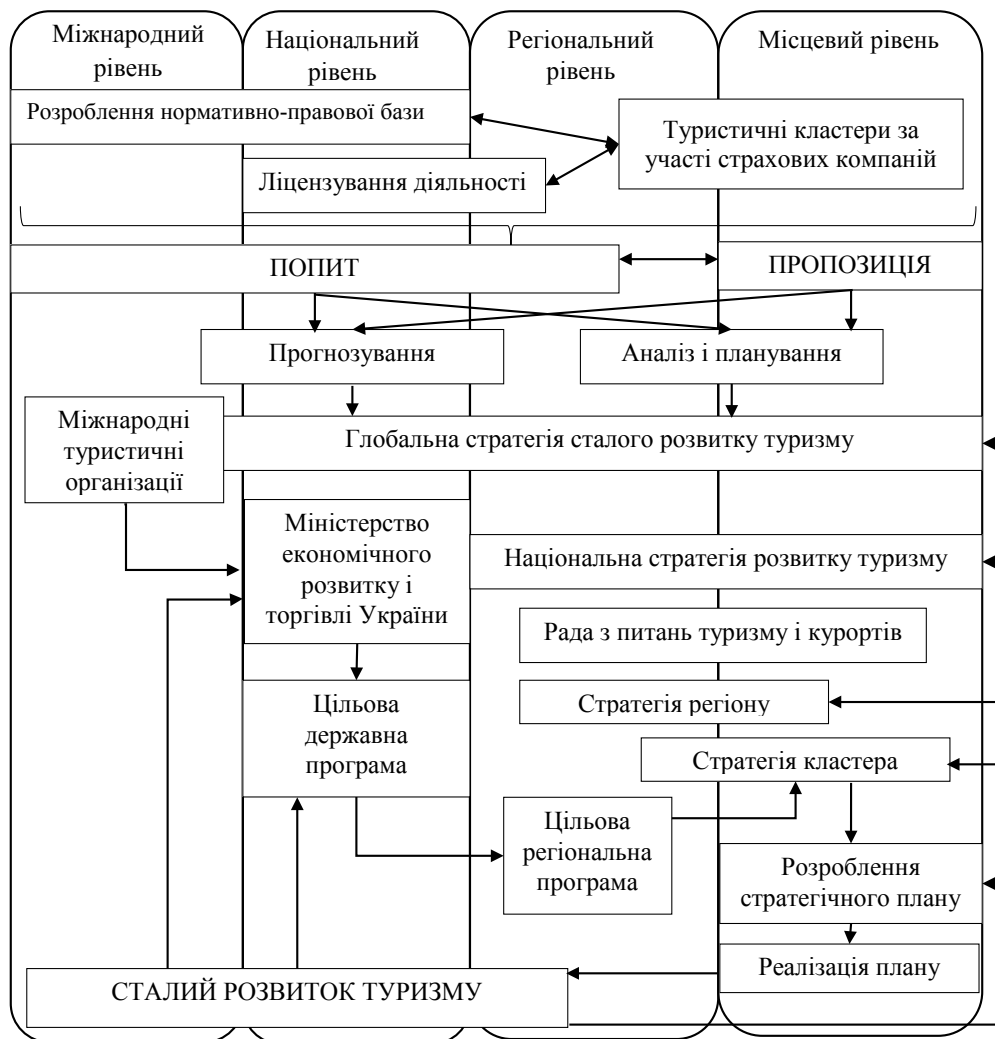

Рис. 4. Модель стратегічного управління сталим розвитком туризму для підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери

на різних рівнях стратегічного управління (рис. 4), що розроблено на основі джерел [11; 12].

Як видно з рис. 2, організація стратегічного управління розвитком туризму передбачає розроблення державної стратегії сталого розвитку туризму, основні положення якої повинні трансформуватися і поглиблюватися на нижчих рівнях вертикалі управління туристичною індустрією – регіональних, місцевих, підприємств. Така модель дасть змогу підвищити конкурентоспроможність туристичної послуги і туристичної сфери у цілому та може застосовуватися у межах будь-якого туристичного кластера.

Стратегічними цілями, відповідно до джерел [5; 7; 11], та за визначеною моделлю, згідно з рис. 4, виступатимуть: перетворення території на провідний туристичний ринок; ефективно використання, збереження та нарощування туристично-рекреаційного потенціалу; проведення інформаційної компанії серед потенційних учасників і зацікавлених осіб щодо роз'яснення конкурентних переваг кластерів в умовах перехідної та ринкової економіки; ініціювання та координація проектів розвитку туризму, зокрема із залученням інвестиційного капіталу; реклама і просування туристичного продукту; використання промислових парків і технопарків як інфраструктури для розвитку кластерів; підвищення якості страхового обслуговування туристів; підвищення кваліфікації фахівців туристичної галузі; отримання прибутку від діяльності в туристичній галузі; співпраця із зарубіжними партнерами в туристичній галузі для входження регіону у міжнародний туристичний простір.

Висновки. Отже, для розвитку туристичної галузі пріоритетним є пошук нових підходів і можливостей, серед яких – об'єднання учасників туристичного кластера, що забезпечить вирішення проблем розвитку туристичної інфраструктури на територіях і сприятиме підвищенню якості туристичних послуг. Доведено доцільність формування та застосування кластерних ініціатив для поліпшення конкурентоспроможності туристичної сфери з використанням SWOT-аналізу, відповідно до якого визначено можливості для розвитку туристичної сфери, які сприятимуть усуненню загроз, а сильні сторони дадуть змогу поліпшити якість надання туристичних послуг та підвищити доступність за рахунок зниження собівартості послуг.

Обґрунтовано процес стратегічного управління розвитком туристичної сфери в межах кластерного підходу та модель стратегічного управління сталим розвитком туризму, що дасть змогу досягти синергетичного ефекту та підвищити конкурентоспроможність туристичної галузі й кожного учасника туристичного кластера.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки та рекомендації щодо забезпечення становлення туристичних кластерів за державно-приватного партнерства, що отримані у роботі, у своїй сукупності сприяють підвищенню конкурентоспроможності туристичної сфери.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Внукова Н.М. Застосування кластерного підходу для розвитку туризму в Україні. Перспективи, проблеми і завдання розвитку сфери туризму і рекреації в Україні: збірник матеріалів XI Пленуму Правління Спілки економістів України. К., 2017. С. 79–91.
2. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: навч. посіб. Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. 180 с.
3. Горлачук В.В., Січко С.М. Кластерна модель розвитку туризму. Економіка і регіон. 2009. № 2(21). С. 28–31.
4. Ковальова Ю.М., Алишева Н.В. Практичні приклади функціонування кластерів у світі. Механізм регулювання економіки. 2008. № 3(2). Т. 1. С. 92–100.
5. Кривешко О.В., Сідун П.В. Чинники формування конкурентоспроможності підприємств та кластерів. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2011. С. 180–188.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Портер М. Конкуренція: учеб. пособ.; пер. с англ. М.: Вильямс, 2003. 495 с.
8. Самойлов Ю. Чартер випереджає лоукостера. Український туризм. 2015. № 2. С. 28–29.
9. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-168-2017-%D1%80>.
10. Тимчишин-Чемерис Ю.В. Туристичний кластер – форма розвитку та успіху туристичної діяльності регіону. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2015. Вип. 4. С. 44–57.
11. Ткаченко Т.І. Конкурентоспроможність в туризмі як провідний напрям сталого розвитку. Науково-інформаційний вісник Академії наук вищої освіти України. 2012. № 2(79). С. 96–104.
12. Яворський Ю.М. Туристичний кластер як форма розвитку галузі. Український туризм. 2015. № 2. С. 56–57.